

VASATIDEN

GUSTAV VASA & MAKTEN

1500

KÄLLOR:

SO-RUMMET.SE, PROFESSOR DICK HARRYSON, WIKIPEDIA, YOUTUBE

Sverige och Vasatiden - Gustav Vasa har makten

Gustav Vasa och reformationen

Efter att Gustav Vasa tagit makten

behövde han ta itu med landets problem.

Det första han

behövde göra var att

betala tillbaka

skulderna till

Hansastaden Lybeck

som hade hjälpt honom i upproret. Lösningen på det var Martin Luther och hans idéer om att reformera kyrkan. Med hjälp av hans idéer ser Gustav Vasa en chans att stärka sin egen makt och komma åt kyrkans stora jordegendomar och inte minst viktigt:

kyrksiluret. Han genomför någonting som kallas för **reduktionen**. Han beslagtar kyrkans jord som tillfaller staten och han tar kyrksiluret. Han samlar allt silver på slottet och lägger i sin egen skattkista. Gustav Vasa gör om kyrkan till kungens kyrka och Sverige får något som kallas statskyrka. Religionen var dock mindre viktig utan Gustav Vasa var mer intresserad av att få tillgång till kyrkans makt.

Centralisering av makten

För att få ännu mer makt, förutom att ta kyrkans rikedomar, chockhöjde han skatterna, bestämde hur mark fick delas ut till de rika familjerna och han vara noga med att prästerna förde ut nyheter om kungen till människorna när det var gudstjänst på söndagarna. En annan viktig förändring han genomförde, som gäller ännu idag, var

arusskifte. Tidigare hade de rika familjerna varit med och beslutat om vem som skulle bli kung. Nu bestämde Gustav Vasa att rätten att bli kung skulle ärvas av kungens äldsta barn.

Efter ett tag fick framförallt bönderna nog och uppror mot kungen bröt ut i olika delar av Sverige. Till och med dalkarlarna, de som hade hjälpt Gustav Vasa mot Kristian II, fick nog och försökte göra revolt mot kungen. Alla uppror slogs ner brutalt och mycket blodspillan.

År 1542 gjorde bönderna i Småland, under ledning av Nils Dacke, uppror mot Gustav Vasas regim. Orsaken till upproret var det starka missnöje som rådde mot kungens försök att stärka centralmakten, något som kändes extra hårt i det tidigare relativt själständiga Småland. Upprorsmännen var mest missnöjda med Gustav Vasas skattepålagor och med den rådande kyrkopolitiken.

Dacke och hans män besegrade lätt de kungliga trupperna som inte var vana vid strid i oländiga skogstrakter. Vid Kisa led kungens styrkor ett oväntat hårt nederlag då Dackes män lät anlägga en bröt som när den fälldes krossade legoknektarna som inte var förberedda på en sådan krigsföring i oländig terräng. Samtidigt fann sig de kungliga trupperna i biskopssätet Växjö vara omringade på i stort sett alla håll och kanter av upprorsmän. Soldaterna evakuerades till Jönköping och därmed härskade Dacke och hans karlar över hela det inre Småland.

Sverige och Vasatiden - Bondeupproren

Den 8 november 1542 blev kungen därför tvungen att gå med på en fredsuppgörelse. Dacke blev i och med den ledare för Småland undantaget Kalmar och Jönköping. Han passade därefter på att genomföra flera reformer: Den katolska gudstjänsten återinfördes och gränshandeln med Danmark blev åter tillåten.

Under vintern/våren år 1543 slog dock Gustav Vasas trupper skoningslöst tillbaka och Småland hamnade åter direkt under den svenska kronan. Det avgörande slaget skedde på isarna vid sjöarna utanför Virserum. Genom att anfalla från isen hade legoknektarna fördel av att anfalla i ett öppet landskap, och Dacke sårades redan i början av striderna. Trots att bondearmén hade fler män kunde deras armborst, högaflar och fåtaliga eldvapen inte besegra den kungliga armén. I augusti blev Dacke skjuten och stupade vid gränsen till

Blekinge, efter upproret sattes hans huvud på en påle och placerades vid galgbacken. För att minska risken för ännu ett uppror satte Gustav Vasa Dackes son i en fängelsecell där han fick svälta ihjäl.

Bönderna får plats i riksdagen

Gustav Vasa gör nu någonting listigt. För att de inte ska bli fler uppror bland bönderna ger han dem möjlighet att få mer makt genom att sitta i riksdagen och kunna vara med och påverka beslut.

Gustav Vasa kopplar nu ett ännu hårdare grepp om Sverige. Han kontrollerar vad folk tycker och tänker. Han bestämmer vad människorna ska informeras om på gudstjänsterna, det blir lag på att vara protestant. Han gjorde det också möjligt för människorna att lära sig läsa, främst för att de skulle kunna läsa hjältesagorna om Gustav Vasa.

Vem var Gustav Vasa som person?

Gustav I:s sätt att styra var genom personlig maktutövning. Han var kraftfull i sin maktutövning och inte sällan hänsynslös, och lät ibland högre intressen stå tillbaka för det omedelbart praktiskt nyttiga. Gustav var en god talare, själv inte lärd men värderade bildning och såg till att ge sina söner god utbildning. Han var övertygad om att Vasa familjen skulle styra landet och han drog sig inte för att undanröja både vänner till familjen och medhjälpare.

Sverige och Vasatiden – Gustav Vasas fruar

Katarina av Sachsen-Lauenburg

Katarina, som fick en protestantisk uppfostran, gifte sig på sin 18-årsdag 1531 i Stockholm med Gustav Vasa, kung av Sverige. Det var ett politiskt äktenskap varmed Gustav kunde knyta viktiga kontakter med nordtyska furstar. Hon avled redan fyra år senare, efter att den 13 december 1533 ha fött den blivande Erik XIV. Rykten påstod att Gustav själv slog ihjäl henne med en yxhammare, men dessa uppgifter kommer enbart från hans fiender, och motsägs av uppgifter från Kristian III av Danmark som sett henne falla omkull under en dans kort tid innan hon avled.

Katarina av Sachsen-Lauenburg

Margareta Eriksdotter (Leijonhufvud)

Redan den 1 oktober 1536, på årsdagen av drottning Katarinas jordfästning, gifte Gustav om sig på Uppsala slott med Margareta Eriksdotter (Leijonhufvud). Margareta var dotter till Erik Abrahamsson (Leijonhufvud). Hon var fyra år gammal när hennes far halshöggs på Stortorget i Stockholm under Stockholms blodbad 8 november 1520.

Margareta Eriksdotter (Leijonhufvud)

Katarina Stenbock

Efter att Margareta, som framfött tio barn, avlidit den 26 augusti 1551 gifte Gustav 1552 om sig med den 40 år yngre Katarina Stenbock. Det som var lite anmärkningsvärt var att Katarina var dotter till Margareta Eriksdotter syster. Äktenskapet med drottning Katarina blev barnlöst. Av Gustavs elva barn nådde nio vuxen ålder.

Katarina Stenbock